



»Obljubljena nebesa se primerjajo z resničnim peklom«

Kakšno alternativo ponuja leвица
*V knjigi *Zablode, prevare, hujškaštva: misleci nove levice britanski konservativni filozof Roger Scruton kritično o nekdanjih in aktualnih intelektualnih avtoritetah levice**

»Zaradi recipročnosti prisil in avtonomij se zakon nazadnje izmakne vsem in se v krožnem gibanju totalizacije pokaže za dialektični Um, se pravi za zunanega vsem, ker je notranji vsem; in za totalizacijo v teku, vendar brez totalizatorja vseh totaliziranih totalizacij in vseh detotaliziranih totalizacij.« – Se vam zdi ta Sartrova misel nekoliko preveč zapletena in se nikakor ne namestite spuščati v njeno dešifriranje? Brez skrbi, delo je za vas opravil Roger Scruton.

PETER RAK

Knjiga konservativnega britanskega filozofa *Zablode, prevare, hujškaštva: misleci nove levice*, katere slovenski prevod (Niki Neubauer) je pred kratkim izšel pri založbi Družina, je svojevrsten unikum, saj tako imenovana leвица skoraj v celoti dominira v današnjem zahodnem intelektualnem in akademskem polju. Razlog je pravzaprav preprost. Kdo bi načeloma nasprotoval maksimam, kot so solidarnost, družbena pravičnost, korektna porazdelitev dobrin, enakost in enakopravnost, emancipacija žensk in LGBTQ+, čista zrak in voda, modrina oceanov ter predvsem neodtujen, tovariški in etični način vladanja, dela in medsebojnih odnosov? Nad vsem tem naborom pojmov ima leвица nekakšen trajni monopol, pri tem pa se pojavljajo številne zadrege. Predvsem glede prazne abstraktnosti tovrstnih usmeritev, ki ostanejo pogosto zgolj na ravni salonskega teoretiziranja, ter v odnosu do revolucionarnih družbenih eksperimentov, ki so takšne recepte poskušali udejanjiti, pri tem pa v iskanju utopične

egalitarnosti niso samo poteptali osnovnih prvin svobode in človekovih pravic, temveč zagrešili nepojmljive zločine.

»Prazno marksistično žlobudranje«

Scrutonov konservativizem naj bi izviral iz burnega leta 1968, ko je v pariški Latinski četrti skozi okno opazoval nered na ulicah. Za revolucijo navdušene prijatelje, ki so se približali skrajnim, neredko kar maoistično radikalnim tezam, je povprašal o scenarijih, ki naj bi sledili družbenemu prevratu in eliminaciji prezirane buržoazije. Kot je zapisal v svojih avtobiografskih reminiscencah *Blaga obžalovanja: Misli iz življenja* (Gentle Regrets: Thoughts from a Life, 2006), je dobil servirano zgolj »prazno marksistično žlobudranje«, pred nosom pa so mu mahali s knjigo Michela Foucaulta *Besede in reči: arheologija humanističnih znanosti* (1966, slovenski prevod 2010), ki je bila tedaj nekakšna biblija protestnikov. Po njegovem mnenju v huliganstvu objestne

mladine, ki so praviloma prihajali prav iz meščanskih slojev, ki so jih tako sovražili in prezirali, ni bilo nobene omembe vredne idejne, teoretične ali praktične vrednosti. Takrat se je odločil, da se bo posvetil ohranjanju konservativne misli in tradicionalnih vrednot.

Verjetno ne bi bilo pretenciozno zapisati, da je bilo v tej odločitvi tudi nekaj samoljubja, snobizma in ekskluzivnega nekonformizma, saj je takrat pač veljala – kot velja še danes – neformalna zapoved, norma in tudi moda, da se intelektualci po pravilu umeščajo na levi politični pol. Nekaj te vzvišenosti v opozicijski izolaciji se manifestira že v njegovem zapisu, da je bila ob njegovem nastopu položaja profesorja filozofije in estetike na londonskem kolidžu Birkbeck ob njem konservativka le še Neapeljčanka Maria Annunziata, ki je v univerzitetnem klubu stregla kosila. Kar pa seveda v ničemer ne zmanjšuje legitimnosti njegove pozicije ali prepričljivosti njegovih izvajanj, navsezadnje je bila takšna disidentska drža svojevrstno tveganje, saj je bil izraz konservativcev obravnavan kot

psovka, kar se je potrdilo prav ob prvi izdaji knjige *Misleci nove levice* leta 1985, s katero se je zaradi silnih kritik začasno zaključila njegova akademska kariera.

Evangelij po Marxu

Je nova, spremenjena in dopolnjena izdaja tri desetletja pozneje – izšla je leta 2015 – sploh še aktualna? Še pred desetletjem bi bil odgovor lahko tudi negativen, vendar pa so se pozicije levice tako v akademskih krogih kot v javnem diskurzu spet okrepile do dominantne mere, zato je vsaka refleksija o temeljnih družbenih vprašanjih, ki predstavlja relevantno izhodišče za polemični dialog, pravzaprav več kot dobrodošla. Še zlasti, ker je Scruton v primerjavi s številnimi drugimi konservativnimi misleci sposoben kompetentno utemeljiti svoja stališča, ob tem pa zna biti tudi zelo oster, brezkompromisen in ciničen. In, priznajmo, tudi žaljiv – to strategijo si je očitno izbral, ker takšen odnos do idejnih nasprotnikov prevladuje tudi na levi, zato bi bilo preveč vljudno, zadržano in spravljivo polemiziranje najbrž povsem neučinkovito.

Scruton se je ob novi izdaji odločil iz knjige izločiti škotskega antipsihiatričnega psihiatra R. D. Lainga (1927–1989), nemškega filozofa in aktivista Rudolfa Bahroja (1935–1997) ter ameriškega sociologa Immanuela Wallesteina (1930). Na novo pa so se pod njegovim drobnogledom med drugimi znašli francoski psihoanalitik, psihiater in zdravnik Jacques Lacan (1901–1981), francoski filozof Gilles Deleuze (1925–1995), palestinsko-ameriški profesor literature in kulturni kritik Edward Said (1935–2003), francoski filozof Alain Badiou (1937) in slovenski filozof Slavoj Žižek (1949). In čeprav precej detajlno analizira dela in vpliv vsakega med njimi, se zdi njegovo prvenstvo poslanstvo razbiti mit in razbliniti avro o veličini, apriorni verodostojnosti in nezmotljivosti levice, ki ima po njegovem mnenju pravzaprav vse značilnosti sekte. Začenši z »evangelijem po Marxu«, temeljnem izhodišču vseh pravovernih teoretikov in tudi praktikov levice, ki ga Scruton označi za psevdoznanstveno utopijo, poskusi, da bi jo uresničili, pa nujno vodijo do nasilja. »Da bi ljudi pripravili do tega, da naredijo, kar je nemogoče, je potrebna neskončna sila,« meni Scruton, ki obenem opozarja na prozaične poskuse »socialističnih zgodovinarjev, da sistematič-

no zmanjšujejo grozodejstva, povzročena v imenu socializma«. Levica vedno nastopa v manihejskem duhu večnega spopada med dobrim in zlim, med silami luči in teme, med izkoriščevalci in izkoriščanimi. Pri tem pa se takšna popreproščena levičarska paradigma povsem neupravičeno postavlja s statusom znanstvenega, vse, kar je desno, pa odpravi kot ideologijo.

Abstraktni lik delavca

Scruton v uvodu opravi z britanskima zgodovinarjema Ericom Hobsbawmom (1917–2012) in Edwardom Palmerjem Thompsonom (1924–1993). Bila naj bi tipičen primer povsem nerazumljive očaranosti zahodnih intelektualcev s komunizmom, edina kolikor toliko logična razlaga za to pa naj bi bil religiozni odnos, saj o dogmah pač ni mogoče dvomiti. Sledijo ZDA z ekonomistom Johnom Galbraithom (1908–2006) ter pravnikom in političnim ter pravnim filozofom Ronaldom Dworkinom (1931–2013). Sodila naj bi med tiste nenavadne like, ki nadvse uživajo v tem, da se posmehujejo družbi, ki jih za to posmehovanje slavi in veliko-dušno plačuje. Scruton razen leporečja v njunem pisanju ne vidi nobenega presežka, saj »kljub vsej svoji bistroumnosti resnična intelektualna vprašanja puščata natanko tam, kjer sta jih našla«.

Prebiranje Jean-Paula Sartra (1905–1980) je zanj mučna izkušnja, pa najsi gre za njegove razprave o samozavedanju, avtentičnosti in svobodi subjekta ali za »patološko sovraštvo do nepopolnega in normalnega«, ki so značilni za vse Marxove privrženice od Engelsa in Lenina do Maa in Pol Pota. Po Scrutonovem mnenju Satre izraz *ljudstvo* uporablja kot abstrakten termin za enotnost, na golo abstrakcijo je pomanjšan tudi delavec, ki je zgolj »sredstvo za intelektualčevo zmagovalje«, saj ta zaradi »kraljestva ciljev ne more dojemati delavčeve stvarne, empirične eksistence«. Kar se tiče Michela Foucaulta, gre Scrutonova kritika predvsem na račun njegove nejasne definicije oblasti, ki pa je v vsakem primeru v interesu nekega dominantnega agensa oziroma buržoaznega razreda. Scruton priznava, da je Foucault pozneje v veliki meri revidiral nekatera svoja spoznanja, poleg tega ga odlikuje izjemno eruditstvo, detajlni vpogled v antična besedila, bujna domišljija in čudovit slog. Manj prizanesljivi je do ma-

džarskega marksističnega filozofa Györgya Lukácsa (1885–1971), ki ga označi za pripadnika »mesijanske sekte«, saj je med drugim zapisal, da je »najvišja dolžnost komunistične etike, da sprejme nujnost zlobnega delovanja«. Kapitalizem je označen za ultimativno zlo, sovraštvo do njega mora biti popolno in brezpogojno ter kot tako upravičuje vsak moralni prekršek. Podobno velja za nemškega filozofa Theodorja Adorna (1903–1969) in njegove teze o lažni zavesti kapitalističnega sveta in iluzorni svobodi potrošniške kulture, medtem ko naj bi se nemški filozof Jürgen Habermas (1929) izgubljal v neskončnih nizih tautoloških definicij, birokratskih abstrakcijah ter klepanju novih praznih marksističnih kategorij za oblikovanje protikapitalističnega sporočila.

Stroj nesmisla

Pri francoskem marksističnem filozofu Louisu Althusserju (1918–1990) teorija postane skladna z vsakim tokom dogodkov in zato ne more pojasniti nobenega. Za Scrutona predstavlja uvod v tako imenovani »stroj nesmisla«, ki onemogoča vsakršno možnost racionalnega argumentiranja in ki naj bi ga pozneje formulirala Jacques Lacan in Gilles Deleuze ter njuni mlajši idejni nasledniki. Slavoj Žižek Scruton sicer priznava gladki, vsevkjučujoči slog in sled pristne argumentacije, a ima njegove miselne akrobacije, s katerimi med drugim relativizira teror in nasilje, zgolj za retorične domislice, pri katerih nikoli ne veš, ali so mišljene resno ali ne. Obenem Žižek »kot kobilica skače s teme na temo«, se distancira od diskreditiranega sveta empiričnih dogodkov in pristane v samozadostnem svetu vzvišenih intelektualcev, v katerem lahko »ideje in entuziazmi odpravijo stvari, ki so zgolj resnične«. In pri tem praviloma trči ob neprebojni zid paradoksa in skrajne točke negacije.

Zapostavljeni pomen civilne družbe

Scruton jasno izpostavi identičnost komunizma in fašizma z ustvarjanjem množičnega ljudskega gibanja pod vladavino ene stranke ter prevzemom popolnega nadzora brez posredništva klasičnih družbenih institucij. Obstajajo seveda tudi razlike: nekatere fašistične vlade so prišle na oblast z volitvami, komunisti vedno z državnim udarom; komu-

nizem sicer propagira enakost in emancipacijo, fašizem pa razlikovanje in zmagoslavje. Vendar se pri vrednotenju obeh sistemov na levisi zelo pogosto pojavlja temeljna napaka, da se teoretični komunizem primerja s stvarnim fašizmom oziroma se »obljubljena nebesa primerjajo z resničnim peklom«.

Kakorkoli že, Scrutonu bi lahko očitali marsikaj, recimo selektivno navajanje citatov iz del posameznih avtorjev, ki so najbolj priročni za njihovo omalovaževanje ali diskreditacijo, ali pa v tipični tradiciji britanskega empirizma pomanjkanje čuta in smisla za neutilitarno in abstraktno. Moteča so tudi nekatera nepreverjena namigovanja ali preprosto trači, denimo o tem, da je Althusser svojo ženo zadavil zaradi njenega »političnega revizionizma«, čeprav so bile dovolj jasno predstavljena dejstva, da jo je umoril zaradi neprištevnosti in psihične bolezni. Scruton poskuša v tem primeru tudi z demoniziranjem filozofa izpeljati zaključek o mračnosti celotnega spektra levičarske filozofske teologije, ki se ob vsej kompleksni in baročno nabrekli frazeologiji nikakor ne more izkupati iz popolne predanosti velikemu Niču, takšen nihilizem pa na koncu nujno vodi v eksistencialni obup.

Bolj kot tovrstna Scrutonova »argumentacija«, ob kateri je čutiti tudi cinično zagrenjenost in nepremostljivo zamero do vsega, kar prihaja z levega političnega spektra, se zdi dragoceno zadnje poglavje v knjigi, ki nosi naslov *Kaj je desnica*. Tukaj Scruton ne predstavlja ideološko strankarskega protipola levisi v smislu apoteoze konservativnih načel samih po sebi, temveč opozori na deplahirano reduciranje ljudi na objekte in fetišiziranje objektov kot agensov, pri čemer umanjka sleherna alternativa za realno osmišljanje temeljnih eksistencialnih vprašanj. V primerjavi z levico Scruton alternative ne vidi v velikih teoretičnih družbenih modelih in natančno kalibriranem sistemu, ki bi zajel in nadzoroval vse vidike družbe, temveč v vladavini prava, avtonomnih institucijah, izredno dragocene pa so tudi spontane združbe, torej civilna družba, ki se samostojno združuje na podlagi sorodnih interesov.

»V Habermasovih suhoparnih poročilih ni najti ničesar o vsem, kar so likovna umetnost, literatura in glasba povedali o lepoti združevanja, kot da se Nemci niso nikoli sestali, razen kadar so jih organizirali birokrati,« je piker Scruton. Pri tem opozarja, da socialistična država posrka vsa svobodna združenja in jih nadomesti z birokratskimi nadomestki, v radikalno levičarski viziji družbe so vsa pooblastila civilne družbe prenesena na državo oziroma elito, ki jo vodi. Običaji, tradicije, klubi, združenja, izobraževanje, bogoslužje, različne oblike pomoči, najrazličnejša kulturna, akademska, cehovska in športna društva ter s tem povezane neformalna aktivnost, interakcija in družabnost so izjemno pomembni konstitutivni elementi družbe. Vendar jih levica vzvišeno zavrača kot nepomembne, škodljive ali izmislek buržoazne ideologije, saj v svoji totalni viziji ne razume, da cilji življenja izvirajo iz našega svobodnega združevanja, in ne iz prisilnega diktata navidezne egalitarnosti.

Popolna politizacija družbe

Prav zaradi teh poudarkov se zdi knjiga še zlasti zanimiva za slovenski prostor. Recidiv prejšnjega sistema, ki je stavil na popolno politizacijo vseh aspektov družbe, je še vedno zelo prisoten, prav tako je dominantna levičarska in neomarksistična paradigma. Nekakšen protikapitalistični boj je na različnih frontah – res zgolj teoretičnih ali prazno manifestativnih – še vedno v polnem teku, izraz desničar pa ima pri nas še za spoznanje bolj izrazit prizvok psovke kot drugod. Kompromis, ki ima v sodobni družbi po Scrutonovem mnenju najpomembnejšo vlogo pri doseganju družbenega konsenza, je pri nas pogosto označen kot omladnost, nenačelnost in celo kapitulacija. Prevladujejo enodimenzionalne dihotomije mi/oni, levica/desnica, progresivno/reakcionarno, zmaga/poraz. Te delitve zvenijo anahronistično in v končni konsekvenci generirajo lažno družbeno dinamiko, ki se vrti v praznem teku, ves na videz sijajni retorični ognjemet pa je zgolj preskakovanje isker statične elektrike.

»Da bi ljudi pripravili do tega, da naredijo, kar je nemogoče, je potrebna neskončna sila,« meni Scruton, ki obenem opozarja na prozaične poskuse »socialističnih zgodovinarjev, da sistematično zmanjšujejo grozodejstva, povzročena v imenu socializma«.

● Zablode, prevare, hujskaštva: misleci nove levice

avtor **Roger Scruton**
prevod **Niki Neubauer**
spremna beseda **Aljoša Kravanja**
založba **Družina, 2019**

